

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชานเมืองในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา และเพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขระดับมหภาคที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน ในประเด็น 2 ประเด็น คือ (1) การขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน (2) นโยบายและโครงการพัฒนาโดยรัฐที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง การบันทึกภาคสนาม การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การอยู่อาศัยในชุมชนได้นำการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าและนำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเป็นหลัก ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ สามารถสรุปได้เป็นประเด็นใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเด็นดังนี้

1. บริบทของชุมชนกับการเปลี่ยนแปลง
2. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชานเมือง
3. ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชานเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา

1. บริบทชุมชนกับการเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยพื้นฐานทางด้านลักษณะกายภาพประการหนึ่ง คือ หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอดอยสะเก็ด แต่มีอาณาบริเวณอยู่ใกล้กับเขตอำเภอเมืองกับอำเภอสันกำแพง ในอดีตหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ทำให้คนในชุมชนมีวิถีการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมากระแสการผลิตแบบทุนนิยมได้เข้ามาในชุมชน สมาชิกในชุมชนเริ่มทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการตลาดภายนอกมากขึ้น ทราบได้จาก

จำนวนข้อมูลของการขยายพื้นที่ทำกินในการทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ประมง และชนิดของพืช ผักและสัตว์เลี้ยงมีมากขึ้นในการผลิต เพื่อการจำหน่ายตามความต้องการของตลาดในเมืองและตลาดภายนอกชุมชน

ระหว่างปี พศ . 2530-2535 นับเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนอันเนื่องมาจากมีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดินอย่างแพร่หลาย เมื่อที่ดินมีราคาแพง ชาวบ้านหลายครอบครัวที่มีที่นา ที่สวน ต่างขายที่ทำกินดังกล่าว ซึ่งในระยะต่อมาเกิดวิกฤตปัญหาทางเศรษฐกิจ คือ ชาวบ้านบางกลุ่มนำเงินที่ได้จากการขายที่ดินไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยจนไม่มีเงินเหลือไว้ใช้จ่ายในครอบครัวต้องเปลี่ยนอาชีพไป สู่อาชีพรับจ้างและบริการมากขึ้น กลุ่มทำอาชีพทางการเกษตรระยะสั้นไม่มีที่ดินทำกินที่ไม่เพียงพอหากต้องการทำการเกษตรจึงขอเช่าจากนายทุนในราคาที่สูง จึงเป็นปัจจัยให้ชาวบ้านละทิ้งอาชีพทางการเกษตรไปสู่อาชีพใหม่และอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคบริการ รับจ้างในสถานประกอบการในเขตอำเภอเมืองและอำเภอรอบนอกมากขึ้น โครงสร้างทางครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปทุกคนในบ้านต่างมีภาระและบทบาทหน้าที่ต้องรับผิดชอบของตนเองทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ในเครือญาติ ลดความสำคัญลง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนชานเมือง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านร่องซุ่น เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเงื่อนไขปัจจัยในหลาย ๆ ด้านผนวกเข้าด้วยกันเป็นกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งมักส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งอยู่เสมอ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมองเห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในลักษณะต่าง ๆ คือ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากพฤติกรรมและการเลียนแบบ

พฤติกรรมและการเลียนแบบของชาวบ้านในหมู่บ้านเกิดขึ้นจากค่านิยมของชาวบ้านที่มีค่านิยมบริโภคนิยม ตามกระแสสังคม ทั้งสังคมรอบข้างและสังคมภายนอกที่ชาวบ้านได้เข้าไปสัมผัสและการใช้ชีวิตร่วมในสังคมนั้น ๆ และนำมาเป็นแบบอย่างปฏิบัติและถ่ายทอดสู่คนอื่น ๆ โดยที่ชาวบ้านต่างไม่ได้ตั้งใจก็ตาม การบริโภคตามกระแสสังคมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมและการเลียนแบบตามกระแสสังคมตะวันตกในเรื่องการอุปโภคและการบริโภค เช่น การแต่งกาย การบริโภคอาหาร การใช้ยานพาหนะ

ออกทางพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ เช่น การใช้ยาเสพติด การมั่วสุมทางเพศ การชกต่อย ทะเลาะวิวาท ฯลฯ เป็นต้น

ส่วนการปรับตัวของชาวบ้านจะเป็นไปในทางที่ดี หรือในทางที่เสื่อมโทรม ขึ้นอยู่กับกระแสภายนอกที่เข้ามากระทบ ตามภูมิคุ้มกันบุคคลที่มีต่อปัญหา ประกอบกับ ประสิทธิภาพการดำเนินชีวิต ความเฉลียวฉลาดเอาตัวรอดของบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถช่วยเหลือกันและกันได้ ในเรื่องค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่มีบรรทัดฐานไว้ระเบียบแบบแผน

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามกฎเกณฑ์ทางสังคม

การที่สังคมชุมชนปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมธุรกิจและอุตสาหกรรม ส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องมีกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของคนหมู่มาก มีทั้งกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ยึดถือปฏิบัติจนคุ้นเคย เป็นทั้งข้อตกลง และกฎของชุมชนที่ชาวบ้านตั้งกันขึ้นมา เช่น กฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตัวของสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มหัววัด กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ซึ่งเมื่อชาวบ้านร่วมกันคิดกฎขึ้นมาทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎดังกล่าว ถึงแม้จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม กฎของชุมชนจะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เวลา ความเหมาะสมกับกลุ่ม ตามที่กลุ่มตกลงกันเอง

หรือในลักษณะหนึ่ง การมีกฎเกณฑ์ของชุมชนทำให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนจารีตปฏิบัติ หรือการแสดงออกไปสู่การแสดงทางพฤติกรรมบุคคลมากขึ้น เช่น กรณีการตั้งกฎของชุมชนในการรักษาดูแลวัดสุปัฏนารามของชุมชน ในอดีตชาวบ้านในชุมชนทุกคนมีสิทธิที่จะใช้วัดสุปัฏนาราม เช่น ไ้ตะ แก้ว อี้ ถ้วย ชาม ผ้าเดินท์ ถังน้ำ ฯลฯ เมื่อมีงานพิธีกรรมในบ้าน เมื่อเสร็จงานหากนำวัสดุมาเก็บไว้กับวัด เจ้าภาพจะจ่ายค่าบำรุงตามที่เห็นสมควร สิ่งไหนชำรุดสูญหายก็มีการชดใช้คืนให้ ต่อมาหมู่บ้านมีความจำเป็นต้องออกกฎระเบียบใหม่ ในการยืมของส่วนรวม โดยให้เช่าเป็นชุด หรือเป็นชิ้น หากชำรุดสูญหายต้องซื้อมาใช้ หรือปรับเป็นเงินตามจำนวนสิ่งของที่เสียหาย กรอบกับการที่ชาวบ้านต้องเสียเวลาในการประกอบกิจกรรมปลีกย่อยในพิธีกรรม เช่น การจัดทำอาหาร จัดทำสถานที่ การจัดโต๊ะ แก้ว อี้ ถ้วยรับแขก ทำให้ชาวบ้านหลายคนมองเห็นว่าเป็นภาระที่เสียเวลา ภายหลังจึงมีการเปลี่ยนรูปแบบในการจัดงานประเพณี พิธีกรรมในครอบครัวในชุมชนใหม่ เช่น การจ้างเหมา

ทำอาหาร จัดสถานที่ในงานมงคลต่าง ๆ การจ้างเหมาจัดตกแต่งดอกไม้ในงานศพ การจ้างเหมาทำอาหารในงานทอดกฐิน ผ้าป่า ทำบุญของวัด ซึ่งเป็นการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วยราคาสินจ้างด้วยเงินแทนการร่วมแรงร่วมทำ เหมือนในอดีต

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ตามฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานภาพในสังคม
 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนอีกลักษณะหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางเศรษฐกิจ ของบุคคล ครอบครัว เมื่อคนในชุมชนเริ่มทำงาน และประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น บางอาชีพส่งผลให้มีรายได้ หรือค่าตอบแทนทางการเงินที่สูง เมื่อชาวบ้านบางคนเริ่มมีฐานะทางการเงินดีขึ้น ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคตามค่านิยมที่พึงเพื่อ ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะแสดงฐานะทางเศรษฐกิจโดยใช้วัตถุเป็นเครื่องชี้วัด ทั้งในรูปสิ่งอำนวยความสะดวก ยานพาหนะ การสร้างบ้าน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การบริโภคตามสมัย เช่น การทานข้าวนอกบ้าน การทานอาหารแบบตะวันตก การดื่มเครื่องดื่มที่มีราคาแพง การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าราคาแพง หรือในบางลักษณะในกลุ่มคนที่ขายที่ดิน และมีฐานะทางการเงินในระดับร่ำรวยเมื่อสะสมวัตถุจนเพียงพอ มักจะแสดงฐานะทางเศรษฐกิจในรูปของการทำบุญ สร้างศาสนสถาน ออกเงินให้ชาวบ้านกู้ หรือสงเสียดูแล หลานได้เรียนในโรงเรียนดี ๆ มีชื่อเสียง ถึงลูกหลานจะเรียนไม่เก่ง หรือไม่จบตามหลักสูตรก็ตาม

ส่วนการเปลี่ยนแปลงวิถีตามสถานภาพทางสังคมนั้น บุคคลใดได้รับยกย่อง บทบาททางสังคม เช่น ผู้นำทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. หรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน หัวหน้ากลุ่มฅมปาณกิจ มัคคานายกวัด ผู้อาวุโส ต่างเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามบทบาทในเรื่องของการแสดงออกทางบุคลิกภาพการแต่งกาย การใช้ภาษา การวางตัว การดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อความเหมาะสม และตอบสนองตามความคาดหวังของชาวบ้าน

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากพฤติกรรมสุขภาพ และพฤติกรรมทางเพศ
 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนอีกประการหนึ่ง สืบเนื่องมาจากกระบวนการเรียนรู้ในการที่จะรักษาและดำรงชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยจากสิ่งกระทบทางสุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตในเรื่อง อาหาร ยา โรค การดูแลสุขภาพทั้งทางกาย และสุขภาพทางจิต ฯลฯ จากสื่อสารมวลชน หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพ เมื่อ

ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ ย่อมปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในการกิน การอยู่อาศัย การดูแลสุขภาพ ไปตามหลักสุขบัญญัติต่าง ๆ ในสังคม เช่น อาหาร ในอดีตชาวบ้านชอบกินอาหารที่เป็นอาหารดิบ ได้แก่ ลาบ ส้า หลู้ ก้อย ต่อมาเมื่อชาวบ้านเรียนรู้ และทราบถึงโรคพยาธิในอาหารดิบ ชาวบ้านจำนวนมากปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน โดยกินอาหารที่สุก ชาวบ้านมีองค์ความรู้ในเรื่องสารพิษ โรคพยาธิ อันตรายจากอาหาร และโรคติดต่อมากับอาหารมากขึ้น และองค์ความรู้ดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดสู่กลุ่มคนอื่น ๆ ที่อยู่ในเครือข่าย หรือคนที่รู้จักมักคุ้นอยู่เสมอ

ในเรื่องพฤติกรรมสุขภาพอีกประการหนึ่งก็คือ การเรียนรู้เรื่องสุขอนามัยเบื้องต้น โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน ส่งผลให้ชาวบ้านเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ จากอดีตชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องสุขอนามัย จึงไม่มีใครนิยมที่จะดูแลสุขภาพอนามัยเบื้องต้น ทั้งในการดูแลร่างกาย เช่น การแปรงฟัน การอาบน้ำ การดูแลผิวหนัง ดูแลผม เล็บ สายตา ฯลฯ ในระยะต่อมาชาวบ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพมากขึ้น สนใจความสวยงาม และการมีสุขภาพที่ดีมากขึ้น ชาวบ้านจำนวนมากมีอุปกรณ์ และเครื่องมือดูแลสุขภาพในบ้าน มีตู้ยาสามัญประจำบ้าน มีเครื่องสำอางค์มากขึ้น มีผลิตภัณฑ์ชำระร่างกายและบำรุงผิวเกือบทุกครัวเรือน ถึงแม้ชาวบ้านจะประกอบอาชีพต่างกันก็ตาม

ทางด้านพฤติกรรมทางเพศนั้นชาวบ้านเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม จากตัวอย่างปัญหา ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมทางเพศที่เปลี่ยนแปลงไป ในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านมีพฤติกรรมของการเรียกร้องแสวงหาสิ่งตอบสนองทางอารมณ์ที่มีอยู่อย่างจำกัด ในเวลาต่อมา สังคมไทยเริ่มปรับเปลี่ยนการรับวัฒนธรรมต่างชาติ มาเป็นแนวปฏิบัติ สังคมเริ่มเปิดกว้างมากขึ้น ความเป็นอิสระทางวัฒนธรรมเพิ่มสูงขึ้น วัฒนธรรมเริ่มเสื่อมถอย ส่งผลถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เสื่อมถอยตาม สังคมยุคใหม่เป็นสังคมฟุ่มเฟือย แม้กระทั่งความฟุ่มเฟือยในการแสวงหาสิ่งตอบสนองทางอารมณ์ ทั้งในรูปของนันทนาการ การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก การแสดงออกทางการเข้าสังคม เช่น รูปแบบการแต่งกาย การแสดงบทบาทในสังคม รูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ รูปแบบการพบปะสังสรรค์ รูปแบบการร่วมกิจกรรมนันทนาการ ฯลฯ ซึ่งรวมถึงการแสดงออกทางพฤติกรรม เช่น การแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบน ทั้งเบี่ยงเบนทางเพศ ทางสังคมของวัยรุ่น พ่อบ้าน แม่บ้านที่ส่งผลต่อสุขภาพอนามัยทางเพศ เป็นต้นเหตุปัญหา โรคเอดส์

สารเสพติด และปัญหาสังคมตามมาซึ่งชาวบ้านขาดความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจนต่อปัญหา ดังกล่าว เป็นผลโดยตรงที่ทำให้ชาวบ้านต้องเรียนรู้ปัญหาเพื่อการปฏิบัติตัวให้รอดพ้นจากโรค และผลกระทบทางสังคม หรือผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาสุขภาพ จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อการ อยู่รอดในสังคม อย่างปกติสุข

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามบทบาททางสังคม

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัด คือ การเปลี่ยนแปลง ตนเองของกลุ่มคนที่ได้รับบทบาททางสังคม ทั้งบทบาทที่เป็นทางการ และบทบาทตาม ธรรมชาติในสังคม เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้นำสตรี ผู้นำกลุ่มอาชีพ บุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ ในอดีตไม่เคยได้รับบทบาทในสังคม การแสดงออกต่าง ๆ จึงเหมือนชาวบ้านทั่วไป แต่ต่อมา เมื่อมีบทบาทหน้าที่ กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนตนเอง ทั้งในเรื่องพฤติกรรม ส่วนตัวที่เป็นไปในทางที่ดีขึ้น เช่น จากคนที่ไม่เคยรับผิดชอบหน้าที่การงาน หรือช่วยเหลือ สังคมมาเป็นคนที่ช่วยเหลือสังคมส่วนรวม หรือผู้นำบางรายเคยเป็นคนที่ชอบดื่มสุราเป็น ประจำ ภายหลังได้รับเลือกให้เป็นผู้นำ บุคคลดังกล่าวก็ลดการดื่มสุราลง จะดื่มเฉพาะเวลาว่าง งานประเพณีสำคัญ และร่วมกิจกรรมทางสังคมเท่านั้น หรือผู้นำบางคนมีการขวนขวายที่จะ เรียนหนังสือ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้นเพื่อต้องการให้คนในชุมชน และองค์กรต้น สังกัดยอมรับ

ส่วนผู้นำตามธรรมชาติ เมื่อภาวะการยอมรับทางสังคมสูงขึ้น ผู้นำตามธรรมชาติ มีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงพัฒนาทั้งทางด้านบุคลิกภาพ การแสดงออก การทำตัวให้ เป็นแบบอย่างในสังคม การเอื้ออาทร การมีเหตุมีผล และความยุติธรรมในการตัดสินปัญหา ต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยว และเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในชุมชน ส่งผลให้ผู้นำตามธรรมชาติ ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อการยอมรับของชาวบ้านส่วนมาก

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม และการเผชิญปัญหา

ชาวบ้านจำนวนมากเปลี่ยนแปลงวิถีความเป็นอยู่ของตนเองตามภาวะปัญหา และการถูกเอารัดเอาเปรียบ จากคนที่มีฐานะทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า เพื่อความอยู่รอดของตนเอง และครอบครัว ชาวบ้านกลุ่มที่มีภาวะหนี้สินมาก และกู้ยืมเงินมา

จากนายทุนในหมู่บ้าน หลายคนต้องออกไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้านเพื่อหารายได้ และลดปัญหาการเผชิญหน้ากับชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะดี กรณีการดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือพูดจาถากถาง ถูกประณาม วิพากษ์วิจารณ์ มีชาวบ้านบางครอบครัวพาครอบครัวอพยพไปอยู่ที่แห่งใหม่ เมื่อถูกยึดทรัพย์สิน และที่อยู่อาศัยจากนายทุน บางคนบุกรุกที่ดินสาธารณะ เพื่ออยู่อาศัย

จากภาวะปัญหาต่าง ๆ ที่ชาวบ้านต้องเผชิญ ส่งผลถึงระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ความเป็นปึกแผ่นของการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาที่ครบวงจรลดลง ระบบความสัมพันธ์มีช่องว่างมากขึ้น ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่ และเห็นแก่ตัวมากขึ้น มีการเอาตัวเอาเปรียบกันสูงขึ้น ตามภาวะปัจจัยสนับสนุนมีการใช้อำนาจข่มขู่ หรือพิพากความผิดของผู้อื่นมากขึ้น ความเอื้ออาทรขาดหายไป การช่วยเหลือระหว่างญาติ ระหว่างเพื่อนบ้านลดลง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นประเด็นที่กว้างลึบซับซ้อน มีความหลากหลาย ตามลักษณะบุคคล กลุ่ม สิ่งแวดล้อม และสิ่งที่มากระทบ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้อยู่จึงมีเวลาศึกษาข้อมูลที่จำกัด การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน บางลักษณะไม่สามารถแสดงออกมาให้เห็นได้ชัดในระยะเวลาอันสั้น การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง บางครั้งใช้เวลายาวนาน และมีภาวะปัจจัยต่าง ๆ ที่มากระทบมากมาย ในที่นี้ผู้วิจัยเสนอข้อมูลเพียงข้อมูลที่สามารถหามาได้เป็นข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์แยกแยะ และประมวลสรุปผลในบางครั้ง อาจจะไม่ครบกระบวนการตามกระแสการเปลี่ยนแปลง

3. ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ของชุมชนชนานเมือง ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชนานเมืองเกิดขึ้นในหลายๆด้าน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจการเมือง และการศึกษา และมีเงื่อนไขในระดับมหภาคที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนอยู่หลายเงื่อนไขคือ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มคน เครือญาติ และความสัมพันธ์ในครอบครัว ในความสัมพันธ์กลุ่มคน ชาวบ้านมีการช่วยเหลือ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกัน และกิจกรรมของชุมชน

น้อยลง ชาวบ้านอยู่แบบโดดเดี่ยวมากขึ้น มีการพึ่งพาค้ำกันน้อยลง ความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ มีการพึ่งพาค้ำ การช่วยเหลือกัน การแก้ปัญหาช่วยกันน้อยลง เกิดความขัดแย้งในกลุ่มที่มีการแย่งชิงทรัพยากรดินมรดก ส่งผลทำให้ญาติพี่น้องบางสายตระกูลตัดขาด ไม่มีการติดต่อสัมพันธ์ใดๆ ต่อกัน กิจกรรมในสายเครือญาติมีผู้เข้าร่วมลดลง ความสัมพันธ์ในครอบครัว คนในครอบครัวมีเวลาอยู่ร่วมกันน้อยลง กิจกรรมต่างๆที่ปฏิบัติในครอบครัวเปลี่ยนไป เกิดช่องว่างระหว่างวัยจากการรับสื่อและการเรียนรู้ต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและกลุ่มผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการผลิต การตลาด และการบริโภค กล่าวคือ การผลิตจากการผลิตทางการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือน สู่การผลิตตามกลไกตลาดภายนอกชุมชน ทั้งการตลาดระดับประเทศ และตลาดต่างประเทศ สินค้าที่ผลิตเปลี่ยนรูปแบบตามมาตรฐานที่กำหนดจากตลาดมากขึ้น การตลาดจากการแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชน เปลี่ยนเป็นการซื้อขายด้วยเงินสด มีการบริการสินค้าอุปโภคบริโภคแบบขายตรงถึงบ้านมากขึ้น ชาวบ้านมีการใช้บริการจากตลาดนอกชุมชนเพิ่มขึ้น สินค้าในชุมชนมีการเปลี่ยนรูปแบบบรรจุภัณฑ์ การบริโภค เปลี่ยนการบริโภคแบบดั้งเดิม ตามการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ สู่การบริโภคตามกระแสนิยม ตามสภาพฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และตามการปรับตัวตามกระแสสังคม

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางการเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านอำนาจ และการช่วงชิงผลประโยชน์ของกลุ่มคน ทางด้านอำนาจ จากการใช้อำนาจเฉพาะกลุ่ม เฉพาะบุคคลที่มีบทบาทเป็นผู้นำ ผู้อาวุโส หรือผู้มีฐานะทางการเงิน สู่การใช้อำนาจของบุคคลหลายๆ ฝ่าย ที่เข้าไปทำงานตามหน่วยงานองค์กรการปกครอง ชาวบ้านเกิดความสับสน เกิดความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำทางการ และกลุ่มชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนตัวแทนกลุ่มตน ส่วนการช่วงชิงผลประโยชน์ของชาวบ้าน จากการช่วงชิงผลประโยชน์ในเรื่องทรัพยากรและทรัพยากรดินมรดก สู่การช่วงชิงผลประโยชน์ทางการเมือง โดยเฉพาะกลุ่มแกนนำที่ต้องการเข้าไปทำงานเป็นฝ่ายบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล มีการใช้รูปแบบการหาเสียงคล้ายกับการหาเสียงของการเมืองระดับประเทศ ระดับชาวบ้านมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง และการใช้ระบบอุปถัมภ์มากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางการศึกษา เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบการศึกษา ช่องทางการศึกษา และเนื้อหาสาระของการศึกษา รูปแบบของการศึกษา จากการศึกษาในวัด ในโรงเรียน ผู้การเรียนรู้โรงเรียนนอกชุมชนมากขึ้น การเรียนในวัดมีน้อยลง กลุ่มคนที่ทำงานในเขตเมืองมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานมากขึ้น มีการแข่งขันการบริการทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น ช่องทางการศึกษา จากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ผู้การเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัยมากขึ้น การฝึกปฏิบัติ การดูงาน การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ มีความจำเป็นในชีวิตประจำวันมากขึ้น ในเรื่องของเนื้อหาสาระการศึกษา เปลี่ยนจากการศึกษาเพื่อให้รู้เฉพาะทางสู่การศึกษาที่มีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย ตามความถนัดหรือตอบสนองความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น มีการจัดเนื้อหาสาระของวิชาเฉพาะ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ในกลุ่มคนที่ทำงาน หรือกลุ่มอาชีพอิสระมากขึ้น

เงื่อนไขระดับมหภาคที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนชนเมือง มีเงื่อนไขที่สำคัญที่ส่งผลทำให้วิถีชีวิตของชุมชนชนเมืองสู่การเปลี่ยนแปลงอยู่ 2 ประการคือ เงื่อนไขจากนโยบายรัฐ และเงื่อนไขจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมือง เงื่อนไขจากนโยบายรัฐส่งผลอย่างมากต่อการปกครอง การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม และการเรียนแบบทางสังคมของคนในชุมชน เพราะชุมชนเป็นหน่วยย่อยของการพัฒนาและการบริหารประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1-7 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และปัจจัยจำเป็นพื้นฐานของชุมชน ชุมชนจึงเกิดการดำเนินวิถีชีวิตตามกระแสทุนนิยม ตามระบบเศรษฐกิจระดับประเทศเป็นสำคัญ ส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของเมือง ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ดึงดูดทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติจากชุมชน เข้าสู่เมืองในรูปแบบการขยายแรงงาน การบริการ การติดต่อค้าขาย การดำเนินธุรกิจ หรือการเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของเมือง ที่ดึงดูดงบประมาณส่วนต่างๆ มากกว่าชนบท ส่งผลต่อการพัฒนาชนบทมีน้อยลง นอกจากนั้นการที่ชาวบ้านส่วนมากในชุมชนชนเมือง เคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองทำให้สังคมของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการร่วมกิจกรรมตามประเพณี พิธีกรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของชาวบ้านมีน้อยลง การขยายตัวของพัฒนาระบบเศรษฐกิจของเมืองที่ขยายพื้นที่โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรม เป็นผลทำให้ชาวบ้านในชุมชน

ชานเมืองชายที่ดินทำกินให้กับนายทุน ผู้ประกอบธุรกิจที่ดิน จนทำให้พื้นที่ทางการเกษตรลดลง ชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามฐานะทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสายเครือญาติ ในครอบครัวของชาวบ้าน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านลดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ชุมชนล่มสลาย ไม่สามารถมีการพัฒนาที่ต่อเนื่องเกิดขึ้นในชุมชนได้อีกต่อไป

อภิปรายผล

สังคมชุมชนชานเมืองในอดีตเป็นสังคมชนบท เป็นชุมชนที่แยกตัวโดดเดี่ยวจากอำนาจรัฐ เนื่องจากสถานที่ตั้งอยู่ไกลจากศูนย์กลางการปกครอง ถึงจะมีอาณาบริเวณอยู่ใกล้กับเมือง แต่ก็ไม่ได้อยู่ภายใต้การปกครองของอำเภอเมืองแต่อย่างใด การติดต่อระหว่างชาวบ้านกับรัฐจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก การปกครองของชุมชนจึงเป็นอิสระ ในชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง โดยมีผู้อาวุโส ครู พระสงฆ์ เป็นผู้นำตามธรรมชาติ ที่คอยไกล่เกลี่ยจัดการแก้ไขปัญหา การผลิตเป็นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก วิถีชีวิตจึงอยู่อาศัยด้วยความพอเพียง สมถะ เรียบง่าย วิธีการผลิตเอื้อต่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งการใช้แรงงาน การจัดการการผลิต การแบ่งปันทรัพยากร รวมถึงการใช้ที่ดิน

เมื่อนโยบายการพัฒนาประเทศเริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา มีเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อรองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ที่จะนำไปสู่ความทันสมัย การพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน จึงเป็นวิธีหนึ่งที่รัฐใช้ผนึกหมู่บ้านเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองระดับชาติ ที่เอื้ออำนวยต่อการแทรกซึมของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม โดยไม่ได้ทำลายวิถีการผลิตที่อยู่ก่อนหน้านั้นอย่างสิ้นเชิง (ชยันต์ วรรณระภูติ, 2533, หน้า 162) แต่ชุมชนชานเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ กล่าวคือ ภายใต้นโยบายการพัฒนาประเทศ และแผนพัฒนาของเขตเมือง ที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตชานเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และสภาพแวดล้อมของชุมชน ชุมชนชานเมืองหลายแห่งได้รับการขยายตัวจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีผลกระทบกระตุ้นให้คนเกิดการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงไป

กลุ่มคนในชุมชนมีการติดต่อ การคมนาคมสะดวกสบายก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้วิถีชีวิตของเขาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทั้งการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน การแสวงหาอาชีพใหม่ การค้าขาย และการใช้ชีวิตในเมือง ทั้งการรับจ้าง บริการ หรือประกอบธุรกิจ

เมื่อการใช้ชีวิตเปลี่ยนไป สภาพความเป็นอยู่ สภาพทางสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงตาม การที่คนในชุมชนชานเมืองจำนวนมากมีความจำเป็นต้องออกมาใช้ชีวิตอยู่ในแหล่งจ้างงานในเขตเมือง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนก็ไม่เกิดการขับเคลื่อน และให้ความสนใจ ส่วนมากไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม สาเหตุหนึ่งมาจากกฎระเบียบ ข้อบังคับของแหล่งจ้างงานที่ถูกจำกัดโดยนายจ้าง ชาวบ้านไม่มีโอกาสกำหนด หรือผลัดผ่อนได้ เพื่อความอยู่รอด และความ มั่นคงในการทำงาน จึงไม่มีสิทธิในการต่อรองใด ๆ

ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง การขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในภาคธุรกิจที่อยู่อาศัย และการอุตสาหกรรมได้แพร่ลามออกสู่ชุมชนรอบนอกอย่างรวดเร็ว เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมละทิ้งอาชีพเดิม ขายที่ดินทำกิน แสวงหางานทำในเขตเมือง หรือตามโรงงาน ห้างร้าน บริษัทต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ บางกลุ่มทำงานเพื่อความอยู่รอด แลกกับรายได้เพื่อการใช้จ่ายในครัวเรือนที่มีปริมาณสูงขึ้น คนบางกลุ่มมีภาระหนี้สินค้ำค้างเนื่องมาจากการปล่อยชีวิตตามกระแสสังคมโดยเฉพาะกระแสบริโภคนิยมที่มีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก ยานพาหนะ อุปกรณ์สื่อสารต่าง ๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ถูกจัดหามาด้วยระบบเงินผ่อน หรือกู้ยืมจากนายทุนมาจัดซื้อ ซึ่งจำเป็นต้องชดใช้เงินคืนในอัตราสูง หรือบางกลุ่มก็อาศัยเงินที่ได้จากการขายที่ดินนำมาใช้จ่ายจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย จึงเป็นสาเหตุของการหมดไป

การปรับตัวตามกระแสสังคมก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนจำนวนมากปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต คนในชุมชนชานเมืองที่มีความจำเป็นต้องทำงานในเมือง ส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพ พฤติกรรมการบริโภค การแต่งกาย การใช้ภาษา ฯลฯ ตามกลุ่มคนหมู่มาก เพื่อจะได้ไม่ถูกมองว่าไม่ทันสมัย ไม่มีระดับ คนจำนวนมากจึงยอมมีภาระหนี้สิน ยอมขายทรัพย์สิน หรือกู้ยืมเงินเพื่อรักษาหน้า รักษาเกียรติ ชื่อเสียง เกิดการแข่งขันกันขึ้นในสังคม โดยไม่มีความจำเป็น

ชาวบ้านในชุมชนชนานเมืองเริ่มใช้ชีวิตเสมือนคนในเมืองมากขึ้น หลายคนได้จำลองชีวิตคนในเมืองมาปรับใช้กับครอบครัว เช่น การจัดหาสื่อเพื่อความบันเทิง การบริโภคตามกระแสนิยม การแสดงออกทางพฤติกรรม การใช้ภาษา ฯลฯ คนจำนวนมากแสดงฐานะทางเศรษฐกิจด้วยการแสดงวัตถุที่มีอยู่ เกิดค่านิยมที่พุ่งเพื่อ ไร้ระเบียบแบบแผน กลุ่มคนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง พึ่งพาคนภายนอกชุมชนสูงขึ้น มีการตัดสินใจที่เป็นปัจเจกมากขึ้น ให้ความสำคัญต่อการใช้ชีวิตของคนอื่นน้อยลง เห็นแก่ตัวมากขึ้น ระบบการพึ่งพาต่าง ๆ ถูกลดความสำคัญลง คนส่วนมากใช้ตนเองเป็นที่ตั้ง มุ่งแสวงหาแต่สิ่งที่ตอบสนองความอยาก มากกว่าความเป็นจริงในชีวิต ชาวบ้านจำนวนมากสับสนต่อการแสดงบทบาทของตนเอง และสับสนต่อบทบาทของผู้นำ ดังเช่น

การขยายตัวของอำนาจรัฐ และระบบทุนนิยมที่เข้าไปในชุมชนได้ทำให้วิถีชีวิตและบทบาทของคนในชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของกลุ่มชาวบ้านทั่วไป กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ พระสงฆ์ ครู กลุ่มคนเหล่านี้มีบทบาทวิถีชีวิต หลายบทบาทในเวลาเดียวกัน และบทบาทเหล่านั้นไม่ได้เป็นไปตามกฎ หรือระเบียบใด ๆ แต่บทบาทที่เกิดขึ้นจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (แอนดรู เทอร์ตัน, 2533 , หน้า 50) ดังบทบาทพระสงฆ์จากในอดีตเป็นทั้งครู และหมอ เป็นที่ปรึกษาของคนในชุมชน ในปัจจุบันมีบทบาทเพียงแค่ประกอบพิธีทางศาสนา และรักษาศาสนะสถาน หรือบทบาทผู้นำ เช่น ผู้นำทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ ในปัจจุบันมีบทบาทเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานรัฐและเอกชนที่อยู่นอกชุมชนเพื่อที่จะนำทรัพยากรเข้ามาช่วยพัฒนาแก้ปัญหาของสมาชิกในชุมชนเท่านั้น

สำหรับปัจจัยอื่น ๆ ในระดับมหภาคที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชนานเมืองที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของรัฐ ระบบการตลาด ระบบการสื่อสาร มวลชนจากภายนอก และระดับประเทศ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็วเช่นกัน ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับตัวบุคคล หรือกลุ่ม องค์กร ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานภาพ และเหตุการณ์ที่เข้ามากระทบ และขึ้นอยู่กับพื้นฐานการครองชีพ การคิด เลือกลง ตัดสินใจมากกว่า การเปลี่ยนแปลงทั้งระบบโครงสร้างของชุมชน

กล่าวโดยสรุป ชุมชนชานเมืองในปัจจุบันได้กลายเป็น ชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในภาคการเกษตร ที่ผลิตเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก แต่ปัจจุบันการผลิตในชุมชนชานเมือง เป็นการผลิตตามความต้องการของตลาดภายนอก ที่เป็นผู้กำหนดราคา มาตรฐาน รูปแบบของสินค้า นั้นหมายถึงกระบวนการผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน ชานเมืองเกือบทั้งหมด ต้องพึ่งพิงตลาดภายนอกชุมชนทั้งสิ้น

ขณะเดียวกันสมาชิกในชุมชนเกือบทั้งหมดละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติ สืบทอดกันมา หันมาเสพรับวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ที่เลียนแบบมาจากสังคมตะวันตกมากขึ้น ใช้ความเจริญทางวัตถุมาเป็นตัวชี้วัดสถานะทางสังคมมากขึ้น ตามกระแสสังคมบริโภคที่แพร่ขยายเข้าไปในชุมชนอย่างรวดเร็วผ่านช่องทางการสื่อสารที่พัฒนาขึ้นโดยรัฐ และกลุ่มทุนขนาดใหญ่ นั้นหมายถึง ปัจจุบันนี้สังคมชานเมืองส่วนใหญ่ได้อยู่ในภาวะล่มสลายแล้วไม่สามารถรื้อฟื้นวิถีการผลิต การดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ ให้กลับคืนมาอีกครั้ง เนื่องจากสมาชิกในสังคมรุ่นหลัง ล้วนแต่ยึดถือรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบสังคมเมือง สังคมตะวันตก มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของตนเอง วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ ที่แทบจะไม่หลงเหลือวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษอีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าจะเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

แนวทางในการพัฒนาชุมชนเมื่อพิจารณาแนวทางและการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน พบว่าการกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชนมาจากความต้องการขององค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ เห็นว่า แนวทางที่ต้นเสนอ และบรรจุเป็นแผนพัฒนาจำเป็นต่อสมาชิกในชุมชน หรือเป็นประโยชน์ต่อสังคม จึงนำเป็นแนวทางปฏิบัติของคนหมู่มาก เพราะถือว่าตนเป็นตัวแทนของชุมชนแล้วนั้นในความเป็นจริง อาจขัดแย้งกับความต้องการของสมาชิก เพราะขาดการมีส่วนร่วมในการเสนอข้อมูล รูปแบบ วิธีการในการตัดสินใจต่อผู้มีบทบาทในการกำหนดแผน นโยบาย

ประเด็นที่ต้องการนำเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่

ประการแรก การกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตามความคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นของสมาชิกที่เกี่ยวข้องในชุมชนตำบลนั้น ๆ ความมีการประสานงาน ความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน ผู้นำ และเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน

ประการที่สอง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ควรเข้าไปมีบทบาทกระตุ้นให้ชุมชนมีการตื่นตัวในการพัฒนา และเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสวงหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันเจ้าหน้าที่ของรัฐมอบบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวให้กับผู้นำที่เป็นทางการ ในการที่จะกำหนดความต้องการของชุมชน โดยมองข้ามความสำคัญของผู้นำตามธรรมชาติ และกลุ่มไม่เป็นทางการ เมื่อเกิดวิกฤติปัญหาในชุมชนต่างไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนขาดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกระบวนการทำงานของรัฐ การแก้ปัญหาเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น การพัฒนาไม่สามารถกระทำในลักษณะที่ต่อเนื่องได้ หากมีแนวทางการพัฒนามาจากความต้องการที่แท้จริง โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล แนวทางการพัฒนาดังกล่าวจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชน มากกว่าที่เป็นอยู่

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเกิดขึ้นสม่ำเสมอและเป็นไปอย่างไร้ระเบียบแบบแผน เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาโดยนโยบายจากรัฐไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนมีแนวทางในการจัดการด้วยตนเอง และมีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของตนเอง การที่รัฐเข้ามาจัดตั้งกลุ่มองค์กรและผู้นำทางการตามนโยบายจากส่วนกลาง จึงเป็นการนำเอากรอบมาสวมให้กับชุมชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางนี้ คือ รัฐควรเข้ามาศึกษาความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของชุมชนและไม่ละเลยกลุ่มประชาชน ศึกษาข้อมูลให้ลึกและชัดเจน รวมทั้งสนับสนุนด้านความรู้ เงินทุน การพัฒนาบุคลากรเพื่อให้ประชาชนเกิดการพัฒนาและสร้างผลประโยชน์ให้ชุมชนต่อไปอย่างมีระบบ รวมทั้งเหมาะสมทันต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

2) ข้อเสนอแนะต่อองค์กร หน่วยงานที่มีส่วนร่วมต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน

2.1 หน่วยงานด้านการศึกษา ควรมีการขยายการศึกษาในระดับที่สูงกว่า ประถมศึกษาให้ทั่วถึงเพื่อให้ประชากรที่มีคุณภาพมากเพียงพอ สำหรับสนับสนุนการพัฒนาที่เป็น รากฐานของการพัฒนาในอนาคต และเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าในอนาคต

2.2 ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษในการใช้วิธีการศึกษานอกระบบในการฝึกอบรมพัฒนาฝีมือแรงงาน โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานที่โยกย้ายมาจากภาคเกษตรกรรมแบบเดิม รวมทั้งผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงาน หรือต้องการเพิ่มพูนความรู้เพื่อความก้าวหน้าในงานเดิม ซึ่งมี จำนวนมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ควรเน้นการฝึกอบรมให้มีพื้นฐานที่สามารถรองรับการอบรมเพิ่มเติมในสถานประกอบการได้ในโอกาสต่อไป และการให้ความสำคัญในเรื่องนิสัย พฤติกรรมการทำงานที่สอดคล้องกับระบบการผลิตแบบใหม่ด้วยเช่นกัน

2.3 ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษา อบรม และเผยแพร่องค์ความรู้ ในการแก้ไขปัญหาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำงานที่ปรับตัวในสังคม ที่มีความเปลี่ยนแปลง ได้อย่างกลมกลืนต่อไป

2.4 เนื่องจากโครงสร้างการทำงานของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปมีจำนวน ผู้เข้าร่วมในสถานประกอบการมากขึ้น สถานประกอบการจึงควรมีบทบาทในการให้การศึกษา แก่ ผู้ทำงานมากขึ้นทั้งที่เป็นการดำเนินการ โดยสถานประกอบการโดยตรง และโครงการให้ ความร่วมมือ

2.5 เยาวชนผู้ที่จะเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต ควรได้รับการฝึกอบรมในเรื่อง ทักษะคิดคำนวณ คีลธรรม จริยธรรมที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความมีระเบียบ วินัย และความรับผิดชอบต่อสังคม และต่อสวัสดิภาพของผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมและทำงานร่วม กับผู้อื่นได้อย่างดี และมีความมั่นคงทางจิตใจไม่หลงไหลในอบายมุข และวัฒนธรรมแปลก ใหม่ที่ไม่สร้างสรรค์

2.6 บุคคล องค์กร หน่วยงาน ที่มีหน้าที่ผลิต และกระจายสื่อควรคำนึงถึง ความถูกต้องและเหมาะสมกับวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมในสังคม ไม่ควรแสวงหาผลประโยชน์ จากการหลงไหลตามสื่อในกลุ่มเด็กและเยาวชน ชาวบ้านซึ่งสับสนไม่รู้จักและผล และสภาพ ความเป็นจริงในสังคม

2.7 การเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นย่อมเกิดผลกระทบกระเทือนต่อประเพณี วัฒนธรรมบางอย่างของท้องถิ่น จึงควรมีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการปรับเปลี่ยนที่เหมาะสม เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาที่มีผลยั่งยืนต่อไป

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยสืบเนื่อง

3.1 ควรมีการวิจัยในประเด็นนี้อีก ในพื้นที่ที่แตกต่างจากชุมชนชนเมือง เพื่อศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเกิดจากปัจจัยเงื่อนไขใดมีปัจจัยใดที่เอื้ออำนวย และขัดขวางการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อหาปัจจัยที่มีลักษณะสากล และเป็นปัจจัยที่มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งหากสามารถค้นพบปัจจัยดังกล่าวได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของภาครัฐและเอกชนในการประยุกต์ ผลการวิจัยไปใช้ได้ในขอบเขตที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

3.2 ควรมีการวิจัยในประเด็นนี้อีก อาจใช้วิธีการวิจัยและการวิเคราะห์รูปแบบอื่น เพื่อหาน้ำหนักของปัจจัยเกี่ยวข้อง ว่ามีปัจจัยอะไร มีความสำคัญมากน้อยกว่ากันอย่างไร

3.3 ควรมีการวิจัยในเชิงลึก ในเรื่องพฤติกรรม ทัศนคติ ค่านิยม ที่ส่งผลให้บุคคลเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของตน เป็นรายบุคคล รายกลุ่มต่อไป

3.4 ควรมีการวิจัยว่า ถ้ามีปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน แต่กลุ่มคนมีความเข้มแข็ง มีระเบียบ วินัยในการดำเนินชีวิต มีองค์ความรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และจะเกิดผลแตกต่างในด้านการเปลี่ยนแปลง จากการวิจัยนี้อย่างไร